

Ami a nemzetiségi viszonyokat illeti, a polgári társadalmakra jellemző, hogy ott a burzsoáziának létszükséglete, hogy saját osztályérdekét az egész nemzet érdekének tüntesse fel. A szocializmusban a munkásságnak ugyanez a feladata: a nemzetnek úgy kell fejlődnie, hogy szociális értelemben egyre inkább azonos legyen a munkássággal.

A polgári társadalmakban az egyes burzsoáziák közötti harc következményeként megtörténhet, hogy a hegemónista politika sárba tiporja az ellenfél kultúráját is. A szocialista társadalom örökségül kapja a nemzetek kulturális egyenlőtlenségét, csakúgy, mint gazdasági és politikai különbségeit. Tendencióként tehát továbbra is fennáll a nagy, illetve a nagyobb nemzetek kulturális expanziója a kisebbek rovására.

A szerző a továbbiakban egész sor konkrét példával bizonyítja, hogy ezt a szocializmusnak szem előtt kell tartania, s számolnia kell az ebből eredő vízályal, amely a kisebb nemzetekre leselkedik.

Prvoslav Ralić a kulturális tevékenységre ható eszmei-politikai irányzatokat vizsgálja. A nemzeti kultúrák fejlődését gátló eszmék közé elsősorban azokat sorolja, amelyek ellenzik a nemzeti nyelv használatát. Ide tartozik a történelmi alapot nélkülöző hagyományokkal való visszaélés, a nemzeti kultúráink közötti hazug rangsorolás, a jugoszláv kultúra fogalmával való jelenlegi visszaélések, a kulturális egyeduralmi igény és a kulturális beolvadás eszméje stb.

Varga László a népek és nemzetiségek 1945 utáni kulturális fejlődésének társadalmi feltételeit boncolgatja. Az elmúlt időszakot — 1945-től kezdve — három szakaszra bontja, s így teszi vizsgálat tárgyává a felmerülő problémákat. A közelmúlt történéseire vonatkoztatva megállapítja, hogy egy látszólagos öngazgatási rendszert építettünk, amelyben a kultúra és a nemzetiségi kultúra zsákutcába került.

Nem elég azonban a végsőig folytatni az eszmei csatározásokat, hanem gyökeresen változtatni kell azon az állásponton, amely a kultúra elidegenítéséhez vezetett.

Dr. Koča Jončić tanulmányában azt bizonyítja, hogy a munkásosztálynak érdekében áll a népek és nemzetiségek kultúrájának fejlesztése. Egyebek között megállapítja: A munkásosztálynak nincs más vagy előbbrevaló érdeke, mint Jugoszlávia fejletlen és képzetlenebb nemzeteinek és nemzetiségeinek fejlődése, továbbá, hogy a gyáripari teljesítőképesség növelésével párhuzamosan lehetővé tegye, hogy a dolgozók anyanyelvükön képezhessék magukat, saját kulturális egységük kereteiben, s hogy használni tudják a gépeket, azokkal egyenrangúan termeljenek a fejlettebb nemzetiségű dolgozókkal és — akárcsak azok — felhalmozzák a világ műszaki és egyéb vívmányait.

ÁGOSTON ANDRÁS

EGY ÉLETMŰ BETETŐZÉSE

LŐRINC PÉTER: *Bánát magyar nyelvű polgári társadalomtudománya a századforduló idején 1880—1918.*

Hungarológiai Intézet, Újvidék, 1973.

Lőrinc Péter könyve a Hungarológiai Intézet kiadásában a Tartományi Tudományügyi Közösség és Zrenjanin város támogatásával jelent meg, s egyike azoknak a műveknek, melyek úttörő jellegüknél fogva nemcsak a

hazánkbeli magyar társadalomtudományi kutatások megkezdésének szükségességére hívják fel a figyelmet, de amelyeket az egyetemes magyar társadalomtudomány jelentős adalékként tarthatunk számon. Nem vitás, hogy a századforduló teljes társadalmi, gazdasági, irodalmi, művelődéstörténeti stb. képe mindaddig hiányos marad, míg el nem végezzük a regionális kutatásokat és a feltárt anyag értékelését. Csak ezután léphetünk fel az egyetemesség igényének követelményével.

Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas tudós, a Magyar Televízió riporterevel készített interjújában említette, hogy a komplett megismerés felé vezető út a tudományban a mind kisebb egységek alapos megismerésére való törekvés, mely a teljes egész legkisebb árnyalatainak »finomságát« s ezzel egyúttal a jelenség lényegének mind tökéletesebb megközelítését, megértését teszi lehetővé. Úgy érezzük, e tétel igazsága mind a természettudományi, mind pedig a társadalomtudományi kutatásokra egyaránt vonatkoztatható.

A regionális kutatások megkezdése az európai, valamint a monarchiai viszonyok általános ismerete nélkül elképzelhetetlen. A helyes értékelés csak ezeknek az általános ismereteknek mind átfogóbb elsajátítása teszi lehetővé, s kihathat a már meglévő értékek kibővítésére, vagy azok revidíójára.

Lőrinc Péter könyve sokoldalú kutatás eredménye. Levéltárak okmányai, megyei jegyzőkönyvek, az egykori egyletek, társulatok jegyzőkönyvei és egyéb kiadványai, az egyes szerzők nyomtatásban megjelent s a témával kapcsolatos művei, sőt a szerző visszaemlékezései is alapul szolgáltak a megírásakor.

A századforduló jelentős polgári szociológusainak munkássága művelődéstörténetünk izgalmas kérdései közé tartozik. Lőrinc Péter munkája rávilágít arra, hogy nemcsak a Jászi Oszkárok életművének felmérése igényel alapos, körültekintő ismeretet, de a bánáti társadalomtudomány egykori művelőinek felfedezése, értékelése is a legnehezebb és legkomplexebb feladatok elé állítja a mai kutatókat. Már maga a címadás megindoklását is szükségesnek tartja a szerző: »A századforduló bánáti polgári magyar nyelvű társadalomtudománya (1880—1918) címet adtam könyvemnek, s a cím sokatmondó, de — kínosan pontosnak kívánt pontatlanságában — egyúttal semmitmondó, mintsem — mondó is. Azt mondom benne: „magyar társadalomtudomány”. De lehet-e ezt egy szóban pontosan meghatározni és elhatárolni: a természettudományoktól, a másnyelvű, vagy a nem bánáti ilyenmű irodalomtól, tudománytól?!« (6.)

Mindezeknek tudatában a szerző azt is megállapítja, hogy 1880 és 1918 között a magyar nyelvű társadalomtudomány »volt Bánátban (számban) a leggazdagabb és (minőségben) a legértékesebb.« (6.) »Magyar nyelvű« társadalomtudományról beszél a szerző, annak ellenére, hogy német, szerb, sőt román nyelvű társadalomtudományi írások is nagy mennyiségben láttak napvilágot az egykori Bánátban, ami természetes is, a terület nemzetiségi viszonyait figyelembe véve. De éppen azok a nemzetiségi írók, tudósok, akiknek jelentősége nem marasztalható el, amikor a bánáti társadalomtudományról beszélünk, éppen ők, legértékesebb tanulmányaikat általában magyar nyelven jelentették meg (Goldis László — Vasile Goldis: *A nemzeti kérdés*. Arad, 1912; Jaša Tomić: *A földműves szegénység*. 1897, szerb, magyar, német nyelven; dr. Juga Velimir: *A magyarországi szerbek*. Bp. 1913; hogy csak a legfontosabbakat említsük meg).

Általában a háromnyelvűség jellemzi (magyar, szerb, német; magyar román, német) a bánáti társadalomtudomány művelőinek munkásságát. A szerző a probléma alapos ismeretében »a magyar megjelenési-közlési nyelvet, írányelvet« (7.) tette mércéje alapjául. Így kaptak helyet műveiben Poznán Jolán, Juga Velimir, Szentkláray (Nedić) Jenő, Moldován Gergely (Gligor Moldoveanu), Vasile Goldis, de a szerb Krsta Iskruljev is, aki »teljesen kétnyelvű volt és magyarul megjelent írásait maga is írta magyar nyelven.« (7.)

A magyar szerzőkkel kapcsolatban is felmerültek bizonyos kétségek. Az elbírálás tárgyává itt a »hol« kategóriát tette a szerző, lévén szó olyan

egyénekről, mint Czirbusz Géza (Becserek, Temesvár, Szeged tartózkodási helyei, többek között), Finácsy Ernő (Pancsova, Budapest), Somfai (művei Pesten, Becskerekben jelentek meg), hasonlóképpen Farkas Geiza, Aszlányi Dezső vagy Nagy Sándor. Így Lőrinc Péter a bánáti szerzők és a Bánátban megjelent művek íróit is »bánáti íróknak« keresztezte el. Braun Róbert, a magyarországi szociográfia megalapítója nem volt bánáti származású. A szerző mégis sokszor hivatkozik rá, mivel »bánáti tárgyú könyvvel kezdte működését«. (8.)

A szerző művének egyik legjelentősebb tulajdonságai közé tartozik az, »hogy szinte csupa ellentmondásos embert mutat be« (257.), ami így első látásra, olvasásra is a századforduló légkörét varázsolja körénk. »Ellentétes a világ, ellentmondásosak a helyzetek, az emberek, az írók: a tudományos írók is.« (257.) Éppen ezért az értékelés a legnehezebb feladatok közé tartozik. Sokszor úr tátong a szándék, a mű és a gyakorlati megvalósítás között az ismertettek esetében. A tudós, az író áll itt szemben az egyházi személlyel, a sovíniszta politikussal, földesúrral vagy a bankárral. A korhoz, társadalomhoz kötött egyén küzd itt a tudományos igazságot felismerő humanista tudóssal, s e küzdelem rányomja bélyegét a századforduló szerzőinek műveire, melyek pont az eklektikusság révén válnak a századforduló jellegzetes, izgalmas kérdéseivé. Az ellentmondásosság felbontása, kilúgozása, a felvetett problémák megválaszolása, a helyes értékek kimutatása a különféle, egymástól eltérő, sokszor összeférhetetlen elvek, elméletek és a gyakorlat között — ez Lőrinc Péter könyvének jellemzője. Úgy érezzük, annak ellenére, hogy néhányszor elől a szerző »a nézetek kritikái elemzésé«-től (Poznán Jolán esetében például: *Magyarok és a Balkán-szlávok*), s csupán az írók »felfogásának megismerése és ismertetése a nemzetiségi kérdést illetően is« a célja (194.), a marxista módszerek sokoldalú alkalmazása az esetek legtöbbszörében a helyes értékrend felállítását eredményezte.

A bemutatásra került írók, tudósok »Janus-arcúságá«-nak (ahogyan maga a szerző nevezte Szentklárayt, de ugyanez jellemző a bánáti, sőt az összmagyarországi polgári szociológusokra, szociográfusokra stb.) objektív okai mellett, Lőrinc Péter csak érinti az egyéni, lélektani okokat is az ellentmondások feloldásában, ami természetesen, teljes egészében nem magyarázható meg, de az igazság maximális megközelítéséhez sokban hozzájárul. A lélektani elemzést, fejtegetést egy más alkalomra ígéri a szerző. »Itt megelégszem azzal, hogy a társadalom ellentmondásosságával magyarázzam az egyesek ellentmondásait.« (260.)

A bánáti magyar nyelvű polgári társadalomtudomány értékelése nemcsak vidékünk szűk kereteire korlátozódik Lőrinc Péter művében: a kor polgári társadalomtudományához való viszonyainak elemzése is helyet kap a műben, csakúgy mint a kettő viszonya »a tiszta marxizmushoz«. (261.)

A továbbiakban szeretnénk kitérni Lőrinc Péter könyvének részleteiben való bemutatására. Már az első fejezetben (*A bánáti társadalomtudomány társadalmi forrásai*) adva vannak azok a szempontok, melyek elválaszthatatlan kísérői az egyes jelenségeknek, sajtóról, egyletekről, nőkérdésről, vagy éppen nemzetiségi kérdésekről lett légyen szó.

A bánáti polgári társadalomtudósok viszonyulása a problémák megoldásához 1.) a valóban segíteni akarás; 2.) valamint az objektíve a rendszer fennmaradásán való munkálkodás kettősségéből adódik; azzal, hogy a többség »a közép — (azaz a dzsentri-nagy) birtok terjedését, erősödését óhajtja biztosítani«. Közös érintkezési pontja azonban mindkettőnek az, hogy »a problémák megoldásához a tudományt is segítségül hívja«. (25.)

Az előbbieket a gyakorlatban a szellemi tunyaság felszámolását is célul tűzik ki. A polgári kultúra terjesztésében igyekeznek egyesíteni a dolgozókat, kispolgárokat és proletárokat (szabad liceumi előadások, a különböző tanfolyamok, a TMKE előadásai stb.). A szerző tárgyilagos elemzés során azután kimutatja, hogy mindkét irányzat (Jeszzenszky-Czirbusz; De Potterék, Poroszkayak — Pap Gézáék, Talliánok) egyazon eredményt ért el a szándék különbözősége ellenére is, mert a forradalom helyett a kompromisszum útját választva, munkásságuk a gyökeres változások kikerülésére

irányult. Ugyanakkor helyesen állapítja meg a szerző: »a demokrata Új Magyarországért folytatott harc — polgári keretek között ugyan (S. K. K. kiemelése) — de jóval magasabb szintre emelte mind a kispolgárt, mind a proletárt és szegényparasztot, aminthogy a politika terén is nagy lépést jelentett volna előre — a polgári demokrata (agrárkérdést megoldó, nemzeti kérdést megoldó, persze nemzetiségi és munkáskérdést nem megoldó!) köztársaság«. (35.)

A *Lapok és társulatok* című fejezetben a Torontál, az egyesület évkönyveinek és az egyéb sajtótermékek bemutatására törekedett a szerző, amelyek a »mindenkori kormánypártok szubvencionált közlönyei voltak« (37.), de a társadalom égető kérdéseit nemcsak a napi hírekben, hírmagyarozatokban érintették, hanem tudományosan is feldolgozták. Lőrinc Péter rögtön meg is jegyzi, hogy »Tudatosan, a leszerelő politika érdekében foglalkoztak« a tudósok »politikai tudományokkal, államelmélettel (...), sőt a társadalomtudományokkal, szociológiával«, de volt közöttük olyan is, aki »meggyőződésből lépett a haladás útjára« (37.), ám végül mégis a leszerelő politika eszközüvé vált. Így Jankó Ágoston, De Pottere és mások az úri Magyarország ideológusaiként alkották műveiket, míg Farkas Geiza, Stern Lázár, Somfai János, Jeszenszky Ignác és Czirbusz Géza a demokrata Új Magyarország harcosai voltak.

Lőrinc Péter az 1897-es évet »Bánát fejlődésében határkönek« nevezi. »A polgári út 1897-ben járhatatlanná vált. (...) A határkö leszűkíti a polgári zseni jelentőségét is, átadva a megoldási lehetőségeket, s ezzel a nagyszabásúságot, nagyvonalúságot is — az öröklő proletárnak.« (227.)

A telepítési mozgalom és az annak szükségességét bizonyító tudományos irodalom ebben az évben teljeseedik ki. Ekkor jelennek meg Jeszenszky Ignác *A kiáltó szó*, Farkas Geiza *A fényűzés*, Jaša Tomić *Zemljoradnička sirotinja* (szerb, magyar, német nyelven) és a *Pametno nazarstvo* című könyvek, melyeknek elemzését, értékelését is elvégzi Lőrinc Péter. Ugyanakkor Nagy Sándor *A jobbság története Magyarországon* (Nagybecskerek, 1891) című könyvére is felhívja a figyelmet, bár a szerző nem volt bánáti, de mégis itt jelentette meg művét, mely Acsádi 1908-ban, Pesten kiadott művének előzményeként, egyenes ágú őseként értékelhető.

Kutatásai során több ilyen egyenes ágú ősr bukkán a szerző, habár ezeknek száma nem elegendő arra, hogy a vidékünkre jellemző, megkésztettség bélyegét feloldja, de annak ellensúlyozására mindenképp alkalmas, és további kutatásokra ösztönöz.

Ugyancsak e fejezetben elemzi Lőrinc Péter a bánáti szabad líceumok munkáját, természetesen társadalomtudományi vonatkozásban.

A munkásképző egyesület, valamint a munkásgimnázium működése is a szellemi egyenlőség jegyében történik, egyfajta figyelemeltérítés a társadalmi egyenlőtlenség felszámolására irányuló harc veszélyéről.

A korabeli hasonló egyesületektől minőségileg jelentősen különböznek a bánáti egyesületek. Előadói között Somfai, Farkas, Czirbusz, Stern Lázár is helyet kaptak csakis, mint az úri Magyarország képviselői, de ugyanez a kettősség jellemző a legjelentősebb megyei lap, a Torontál tartalmára is (legalábbis a háború kitöréséig).

Az egyesületek tanfolyamainak megszervezése az »egységes kultúrájú«, »azaz az úri, polgári kultúrájú Magyarország« megteremtésének jegyében történt, a forradalmi megmozdulások »leszerelése« érdekében. (52.) A TMIKE évkönyvei jelentős anyagot szolgáltatnak jelentések, sőt egyes előadások leközlése formájában az egyesületek munkájának felmérésére. A gazdasági egyesületek, olvasóköri, kaszinók munkája is a fent ismertetettek jegyében történt.

Az egykori Torontál vármegye legnívósabb, leghaladóbb folyóiratát, a Magyar Dél is e fejezetben ismerteti a szerző. Ennek munkatársai Lengyel Ernő, Gozdsu Elek, Draskóczy Ilona, Franyó Zoltán stb., a Nyugat írógárdája közül: Ady, Bíró, Szomori stb. voltak, de napvilágot láttak Kunfi és Bresztovszky egyes szocialista cikkei is. E lap elemzése Lőrinc Péter kijelölt témáján belül marad, egyben utalva a completebb elemzés

elvégzésének szükségességére. Általában Lőrinc Péter könyvének fejezetei mindenkor a további kutatómunka igényét sürgetik. Több esetben annak körvonalait, irányát is meghatározzák, egyben jelezve, hogy műve kiindulópont, egy sokoldalú munka kezdetét jelenti csupán, és egyben kötelez annak elvégzésére.

A harmadik fejezet a századforduló bánati szociográfiái viszonyait ismerteti a korszak írói műveinek tükrében. A szerzőt idézzük e fejezet ismertetésének kezdetén, annál is inkább, mert kifejtett nézetével mindenben egyetértünk: »A szociográfia volt polgáraink, volt a társadalomtudomány, az ideológia szellemivé tett anyagi bázisa. Erre az alapra épült a tudomány, a szociológia és szociális politika, tehát ennek feltárásával kell kezdenem, annál is inkább, mert ez az anyagi, gazdasági-társadalmi bázisa minden komoly marxista igényű történelem-kutatásnak, így a művelődéstörténeti kutatásnak is.« (66.)

A korabeli statisztikai kimutatások, felmérések egész sorozatát felhasználja a szerző, de az idézett adatokat mindenkor kritika tárgyává is teszi, helyesen látva meg, hogy a korabeli szerzők egyike-másika gyakran alkalmaz téves adatokat igazának bizonyítása céljából, vagy éppen a hiányos ismeret következtében. A kimutatások fényt derítenek a nemzetiségi összetételre, az osztálytagozódásra, a birtokok megoszlására; összevetés történik Bácska, Torontál, Temes és Krassó megyék esetében is.

A kivándorlással kapcsolatos adatok, valamint a kivándorlás okainak elemzése is jelentős része ennek a fejezetnek. Központi helyet foglal el Lőrinc Péter művében ez a fejezet azért is, mert a felvetett problémák helyes megválaszolása az ismertett statisztikai adatok nélkül meddő kísérlet lenne. A korszak ellentmondásosságának objektív tükröképét, lényegét ezek az adatok tartalmazzák. Szentiványi Ferenc, Braun Róbert, Jankó Ágoston, Bodor Antal, Vizeki Tallián Béla, Marton András nevét kell megemlíteni, kiknek táblázatait Lőrinc Péter felhasználja. Legfontosabb kérdésnek az egykori birtokstruktúrát, a birtokelosztást tartja, mely az 1897 és 1906 közötti osztályharcos időszak gordiusi csomóját képezi. Ennek szemzögéből értékelni szerzőnk a már említették műveit, kiknek viszonyulása e kérdéshez az új, demokrata Magyarországért, vagy pedig az úri Magyarországért folytatott küzdelem jegyében történik.

Jeszzenszky Ignác fejtegetése a törpebirtokosok és napszámosok keresetével kapcsolatban Marx ismeretében történik (1887), amire a szerző külön lábjegyzetben hívja fel a figyelmet, megjegyezve: »Érdekes, hogy ez a kisvárosi pap ismeri Marx *Kapitálját* és a faluval kapcsolatban profitról, járadékról és munkabérről beszél. Ebben az időben a *Kapitált* még senki sem fordította magyarra.« (103.) Íme még egy adat, mely a megkésettéssel, a provincializmus bélyegével száll vitába!

A bánati társadalomtudományi írók elsősorban a falu szociográfiájával foglalkoztak, míg »a város társadalmi keresztmetszeté«-re kisebb mértékben irányult figyelmük. Versec, Pancsova, Fehértemplom, Becske-erek, Kikinda szerepeltek műveikben.

A bánati magyar nyelvű polgári társadalomtudomány ismertetése, értékelése nem volna teljes, ha az egyes szerzők vizsgálati módszereivel nem ismertetne meg a szerző bennünket (IV. fejezet). Itt azt hiszem újra felfedezésszámba megy Cirbusz Géza, az antropogeográfia (»ember-földrajz«; »művelődés földrajz«, 143.) egyik magyarországi megteremtője munkásságának kivonatos ismertetése, aki 1910 előtt Temesvárott és Nagybecskerekben is tanárkodott. A módszer majdnem mindegyikük esetében eklektikus, amit különböző tényezők határoznak meg, így egyfelől az egyház, birtok, az állam hatása, másfelől az egyre izmosodó munkásmozgalom, a nemzetiségi mozgalom. A származás jelentős mértékben befolyásolja őket szintén, csakúgy, mint az a kérdés: az új, demokrata Magyarország, vagy az úri Magyarország apológiája íratja-e velük műveiket. Európai viszonylatban viszont a sokszínű filozófiai, szociológiai stb. irányzatok módszertani megoldásainak szűkebb vagy szélesebb körű ismerete jelentősen befolyásolta az elemzett szerzők módszertani ellentmondásainak sokszínűségét.

E fejezet bemutatásra került szerzői: Cirbusz Géza, Farkas Geiza, Somfai János, Jankó Ágoston, Szentkláray Jenő, Moldován Gergely.

A *Nemzet, faj, vallás* c. (V.) fejezet, úgy érezzük, több esetben csak ismerteti, utal a címben feltüntetett problémákra, az értékelés viszont gyakran elmarad (Poznán Jolánnál például). Az ún. »múltba vetített nemzeti koncepciót« veszi a szerző »gőrcső alá« (189.), és a társadalmi-szociális kérdés szempontjából közelíti meg azt. Itt nemcsak magyar szerzők műveit ismerteti, de Velimir Juga, Moldován Gergely és Poznán Jolán egy-egy írása is elemzés tárgyát képezi.

A telepítés problémája szorosan kapcsolódik az egykori agrárpolitika — szociális politika (VI. fejezet) kérdéséhez, mely a Darányi-féle 1900-as országos értekezleten központi helyet foglalt el. Lőrinc Péter felhívja a figyelmet arra, hogy a többi megyéhez viszonyítva a bánátiak magas számban képviseltették magukat. A felszólalások, javaslatok ismételten két csoportba oszthatók: »Az egyikbe sorolnók a földesurakat és főispáni, püspöki parlamenti képviselőket (...) és a nagybirtok gazdasági és politikai ügynökeit (...), a másik csoportba Jeszenszkyt egymagát, akinek a leszerelő politika koncepciója őszintén fakadt szívéből, aki azt hitte, hogy az értekezleten valóban a mezőgazdasági proletariátust képviseli.« (223.)

A telepítés célja (még Jeszenszky esetében is) a »magyarmentés« volt, tehát az agrárkérdés a nemzeti kérdésre való visszavezetéssel, kiegyenlítőssé válik azonosná.

Közvetlenül ehhez a kérdéshez kapcsolódik Lőrinc Péter ama megállapítása, hogy a forradalom elkerülése céljából a proletariátus és a földmunkások körében a tulajdonosi mentalitás elterjedéséhez járultak hozzá elsősorban azok az intézkedések, melyeket a problémák orvoslása céljából foganatosítottak. A haladó polgári tudósok lényeges tévedése az volt, — hogy csak a »felülről adakozásban« látták a felmerülő problémák megoldását. A szerző törekvése e fejezetben is, mint már az előbbiek során, »a Jeszenszky—Farkas—Somfai, meg a Jankó—Tallián—De Pottere front állásfoglalása« (223.) közötti lényeges különbség felmutatására irányult.

A századforduló társadalomtudományának tárgyalása a nőkérdéssel kapcsolatos állásfoglalás ismertetését is magába foglalja. E kérdésben Kenedi Géza, Jankó Ágoston, Fináczy Ernő, Aszlányi Dezső feminizmussal kapcsolatos írásai mellett Móricz Paula, Freundné L. Natalie, dr. Wattay Pelbárt Dezsőné egy-egy egyleti előadását, s természetesen Poznán Jolán műveit elemzi a szerző. Ez utóbbi *Magyarok és a Balkán-szlávok* című írását úttörő munkának tartja Lőrinc Péter, mert mint nő elsőnek foglalkozik a szerb—magyar testvériség kérdésével.

Lőrinc Péter könyve a szerző születésének 75. esztendejében jelent meg, köszöntve a jubilálót, egy sokirányú, jeles életmű betetőzésekképpen, ugyanakkor az úttörés jegeit is magán viselve. S éppen ez utóbbi, az úttörés a szerző legfőbb érdeme. Az útmutatás, amelyet egy fiatal intézmény, a Hungarológiai Intézet első monografikus kiadványa formájában juttatott el a közönséghez Lőrinc Péter, arra figyelmeztet bennünket, hogy múltunk ismerete, megbecsülése sokban segítheti a ma építő munkáját.

STOJANOVIĆ-KÄICH KATALIN

ETÜDÖK EGY KISFIÚRÓL

NÉMETH ISTVÁN: *Ki látta azt a kisfiút?*

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest — Forum, Újvidék, 1973.

Bármily furcsa, Németh István új gyermekkönyve, a *Ki látta azt a kisfiút?*, halk, bensőséges zongorafu-

tamokat juttat eszünkbe. Mintha a gyermeklélek titkai fölé hajló író óvatosan figyelné s aztán gyöngéd,